

ÉLETMŰVELTSÉG ÉS

A HAZAFI

Százhusz esztendeje mult, hogy egy nagy magyar tudós levelet írt egy nagy magyar költőnek, amelyben szépen, világosan kifejti, mit értsünk magyar hazafin.

Horvát István volt ez a nagy tudós, aki egy hosszú életen át írásban, szóban és tettel szolgálta hazánkat abban a nehéz időben, amikor magyarnak lenni nem volt éppen könnyű dolog, mert akkor kezdett Magyarország magyar lenni. Mert eddig, ha Magyarország volt is, nyelvében latin volt, különösen pedig német. És „Bécs” (amin most Ausztriát és az akkori magyar főurakat és főhivatalnokokat kell érteni) annyira ellene volt a magyarságnak, a magyarság életrekelésének, hogy bizony nehéz sora volt akkor a magyar tudósoknak, íróknak, költőknek.

De Horvát István, aki székesfehérvári születésű volt, mindenén áttörte magát és mint az első magyar egyetem — mely akkor Pesten volt — tudós tanára, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója élte le munkás életét.

A költő pedig, akihez Horvát István azt a levelét írta, Kazinczy Ferenc volt. Nagy magyar, testestől-lelkestől magyar; falun élt, kis gazdaságát vezette igen nehéz viszonyok között, nagyszámú családja nagy nélkülözéseket látott sokszor, — de a költő mindennel megküzdve írt és izgatott, hogy a magyar nyelv, a magyar szó és írás úrrá legyen itt a magyar hazában.

A két név, amíg magyar lesz a haza — már pedig örökké magyarnak kell maradnia! —, mindig tisztelt lesz e hazában. Horvát István és Kazinczy Ferenc példa marad mindenkor arra, miképen kell szeretni a hazát és miképen kell érette küzdeni, dolgozni, áldozatokat is hozni.

Mondom: ez a Horvát István a mult évszázad huszadik évében levelet írt Kazinczynak. Az akkori idők divatja szerint van a levél élén a megszólítás:

„Tekéntetes Tudós Kazinczy Ferenc, nagy érdemű és lelkes barátának, Horvát István szíves tiszteletét küldi!

— Aztán arról ír, hogy milyen igaz barátságot és nagyrabecsülést érez a költő iránt, majd pedig arról, hogy mit ért ő a gyönyörű szón: *hazafi*.

A „hazafi” szót a magyar nyelv 1799 óta ismeri. 1653-ban Medgyesi Pál református lelkész egy könyve címlapján egyetlenegyszer használja e szót, mikor is az „igaz magyar Hazafiak” néven inkább „a magyar haza igaz fiai” értendők..., de ettől kezdve csaknem másfél századig nem jutott e szó magyar ajakra, csak — mint mondtunk — a XVIII. század végén, amikor az eddig tespedt Magyarország megmozdult és a magyar nemzeti gondolat erőre kapott; ennek a nagyszerű kigyulladásnak csupán olyan

munkásai lehettek, akik előtt szent volt a haza fogalma, és szent volt az a fogalom, amit akkor e szép szóval fejezték ki: hazafi.

Ez a szó a régi világban többet jelentett, súlyosabb értelmű volt, mint manapság. Ma a hazáját nemcsak hangzatos szavakkal, melldöngetéssel és öblös pohárköszöntőkkel szolgáló magyart értjük rajta, de olyan valakit, aki cselekedni akar és tud a haza boldogulásáért. Hazafinak leginkább a jó magyar politikust nevezték, különösen az oly szomorú véget ért 48-as szabadságharcunk után, amikor csak annak volt igazi becsülete, akit a közvélemény hazafinak mondott. Ebből lesz aztán a kifejezés: „hazánk fia”. Ezt rendszeren külföldi országokban élő magyar születésű emberre mondták, aki dicsőséget szerzett a magyar névnek. A világhírű nagy zenészről is úgy beszéltek akkor, hogy „Liszt Ferenc hazánk fia”... Valljuk meg, ebben volt egy kis jogos dicsekedés is...

Régebben a hazafi annyi volt, mint honfi, honpolgár, polgár, lakos; vagyis minden magyar — hazafi volt, csak idővel szorul összebb a fogalom, s vonatkozik a nemesebb értelemben vett magyarra. Gróf Széchenyi István, Kossuth Lajos, és koruknak annyi kitűnősége kétségtelenül „hazafi” volt.

A „hazafi” így hát mást is jelentett, nemcsak a hazáért lelkesedni tudó polgárt. A „honfitárs” fogalmát is jelentette, de ez a kifejezés valami megtisztelés-formát is tartalmazott a megnevezett jeles férfiú iránt. Így használja Kazinczy 1794-ben egy németnyelvű levelében e szót magyarul, mikor a pozsonyi születésű, de Németországba elszármazott nagy festőnek, Oeser Ádám Frigyesnek ír, akit ekkor így jellemez: „a nagy művész az én hazafim”! Ez ma egy kissé érthetetlen, de akkoriban az általános nemzeti gondolat szelleme egészen tisztán érthetővé tette.

Ebből a hazafi szóból formálódott azután a honfitárs szó. Ez akkor nyer valóban súlyt, amikor a magyar szabadságharc szerencsétlen leveretése után az igaz magyaroknak külföldre kellett menekülniök, ahol a száműzetés száraz kenyerén éltek. Akkor a honfitárs csak a honfitársban találta meg vigasztalóját, támaszát és az osztrák földön levő börtönök lakói nem bűntársak, de honfitársak voltak.

Amde a hazafi akkor és azóta különösen a nemes magyart jelentette és jelenti. Hazafi: aki a haza igaz fia, és mint ahogy a haza szentség a szív, a lélek, a becsület előtt: úgy a hazafi szó is a legragyogóbb fogalom.

A *Himnusz* költője, Kölcsey Ferenc, 1833-ban írta ezeket az örök igazságot és fenséget ragyogtató sorokat:

„Négy szócskát üzenek, vésd jól kebeledbe s fiadnak
Hagyd örökül, ha kihúnysz: a Haza minden előtt!”

Ugyanő írja felséges szép soraiban, ahol *Huszt várának* multán elmereng s a romok közül egy alakot lát feléje inteni:

„És mondd: honfi, mit ér epedő kebel e romok ormán?
Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?
Messze jövőddel komolyan vess össze jelenkort;
Hass, alkoss, gyarapíts; s a Haza fényre derül!”

A hazafi azért él, s ha kell, hal, hogy a haza fényre derüljön. Hat, alkot, gyarapít s így a hazának fel kell virulnia.

A haza a nemzet világa. A két fogalom egy a hazafi előtt. A legszebb cím, amit egy magyar lobogású író a nemzet erősödéséért, magyarosodásáért, boldogulásáért élet-halálharcot vívó régi színészeknek adott, az volt: a „nemzet napszámosai” és ugyancsak ez a költő a nagy Széchenyi Istvánt a „nemzet legelső napszámosa”-nak nevezte.

A nemzet, a haza, a hazafiság és a hazafi fogalmak mélyen a lélekbe kapcsolódnak, s az a régi nagy tudós, akit előadásunk elején megnevezünk: Horvát István, így ír levelében — egészen jogosultan — önmagáról:

„Nem tehetek róla, ha egész erővel emelni kívánom azon Nemzet dicsőségét, mellynek életemet, értékemet, eszemet, szóval mindenemet örömet áldozom. Magyarnek születtem, Magyarnek neveltetem; Magyar lelket nyertem mesteremtől, feledhetetlen tanítóm s barátomtól; Magyar király alatt magyar hazában élek, mindezek hatalmas ösztönök a magyar név tiszteletére, fentartására és terjesztésére előttem, ki igen jól tudom, hogy nem annyira magunknak, mint a hazának élni tartozunk. Élünk is valóban ennek édes Barátom!”

Aztán így zárja le levelét:

„Legyen minden lépten-nyomon jelszavunk: a Haza és a Magyar DICSŐSÉG!”

Igen, a nagy tudós Horvát Istvánnak joga volt arra, hogy így szóljon; az ő hazafisága, hazaszeretete, lángolása a magyar hazáért örökre emlékeztetreméltó marad.

És Kazinczy, a költő, e levélre így felel:

„Igen is, nagyérdemű férfiú, tisztelt, szeretett barátom, legyen a jelszó a Magyar Dicsőség... Tartsanak meg Istenink, ahogy vagyunk, de léptes-senek a Bölcsességnek azon tetőjére, ahol Hazafiak leszünk. Ez tehet bizonyosokká, hogy amit atyáinktól vevénk, megerősítve fogjuk általadhatni gyermekeinknek és hogy az kiállhatja az idők fenyegető ostromait.”

Ezek nagy idők nagy emberei voltak. Tanítói, mesterei a mának, amelyet olyan holnapok fognak követni, amelyet mi készítünk elő ama nagyok példája után.

Rexa Dezső

CSABAJKÓ JÁNOS ARANYSZÖRŰ BARIKÁJA

I.

Bizony mondom nektek, atyámfiai, olyan dolgot nem cselekedett még senkisem a magyar kultúráért, mint aminőt Csabajkó János!...

Figyeljete csak rám s okuljatok belőle.

Történt, hogy kis falunkba valamelyik októberi délutánon visszaszökött a tavasz. Visszaszökött s mire észrevettük volna magunkat, a házak előtti kertekben már virágba borulva mosolyogtak ránk a rózsafák. S a faluvégről lélekszakadva futott hozzánk Kovács Esztike, hogy önáluk pedig árva-egyszál hófehér fűrtben nyilatkozott meg a vén akácuk öröme!...

Nála is volt Kovács Esztikénél az az árva-egyszál akácfűrt s ott illatozott boldogan a pipacspiros selyempruszlikján.

— Nem félsz, hogy elhervad? — kérdeztük tőle.

— De nem ám! A szívem melegíti...

— S meddig tartogatod?